

USPOREDNA ANALIZA FINANCIRANJA STRANAKA I IZBORA U HRVATSKOJ I SVIJETU

Financiranje političkih stranaka tek u novije vrijeme postaje predmetom interesa komparativne politike. Razlozi za to leže u činjenici da je sustavnija regulacija financiranja izbora i stranaka, izuzme li se slučaj Švedske gdje proces regulacije započinje u šezdesetim godinama, započela tek u sedamdesetim i osamdesetim godinama 20. stoljeća. Naime, troškovi stranačkih aktivnosti u tom su razdoblju značajno porasli svugdje u svijetu, čineći tradicionalne izvore stranačkog financiranja, poput članarina, prihoda sa stranačkih skupova i slično, posve nedostatnim. Kao posljedica toga počeo se, prvo, pojavljivati niz koruptivnih skandala vezanih uz slučajeve doniranja novca privatnih korporacija i bogatih pojedinaca političkim strankama, te poglavito političkim dužnosnicima koji su na izborima pokušavali zadržati politički mandat. S druge strane, zahvaljujući političkoj kulturi u pojedinim se zemljama kao nadopuna nedostatnim stranačkim fondovima započelo s javnim financiranjem stranaka i izbora iz proračuna. Klasični primjer za potonji proces je zaključak švedskog parlamenta iz 1965. godine o tome da «stranke ispunjavaju značajnu funkciju u održavanju demokracije, i da stoga društvo ima obvezu osigurati postojanje političkih stranaka.»

Regulacija stranačkog financiranja nije u svim zemljama poprimila jednaki oblik i nije se zbila u isto vrijeme. U Sjedinjenim Državama, primjerice, financiranje izbora ostalo je najvećim dijelom oslonjeno na privatne fondove. No, trošenje novca na izbore i stranke postalo je predmetom javne kontrole i posebne revizije, uz određivanje preciznih limita novačanog podupiranja. Slični procesi bili su na djelu i u Kanadi i Australiji, ali i u pojedinim europskim zemljama poput Nizozemske. S druge strane, u Austriji, Italiji, Njemačkoj i Švedskoj, primjerice, postupno je razvijen sustav snažnog oslanjanja na financiranje stranaka iz državnog proračuna. U Velikoj Britaniji je, pak, razvijen sistem u kojoj su stranku lijevog spektra, laburiste, financirali sindikati, a stranku desnog spektra, konzervativce, poslovni krugovi.

Osim izvora financiranja regulacija je zahvatila i mogućnosti oglašavanja stranaka i njihovih kandidata putem televizije. U većini zemalja ne postoji mogućnost slobodnog kupovanja televizijskog vremena za izbornu propagandu, budući da je pitanje korištenja televizijskog programa precizno regulirano, s namjerom da se svim političkim akterima omogući jednak pristup najutjecajnijem mediju današnjice. Izuzetak, pri tome, predstavljaju Sjedinjene Države, u kojima je moguće slobodno kupovati televizijsko vrijeme namijenjeno izornoj kampanji. No, u toj državi je uspostavljen vrlo strogi sustav nadzora novca što ga primaju pojedinci i stranke, što nije slučaj u nizu zemalja koje političke stranke financiraju iz proračunskih sredstava.

Na kraju članka razmatra se način financiranja političkih stranaka u Hrvatskoj. Za razliku od razvijenih zapadnih zemalja, pitanje financiranja stranaka još uvijek nije predmetom snažnije regulacije. Pitanju financiranja stranaka posvećena su tri članka «Zakona o političkim strankama» iz 1993. godine, u kojima se tek načelno nabrajaju vrste prihoda što ih mogu stjecati političke stranke i posve deklarativno navodi obveza javnog prikazivanja podrijetla i namjene sredstava. Uslijed nepostojanja preciznije zakonske regulacije tok stranačkog novca nije prezentan javnosti, jednako s obzirom na njegovo porijeklo i način njegova trošenja. Zbog svega toga hrvatski model financiranja političkih stranaka nije moguće jednoznačno uvrstiti u neki od postojećih svjetskih modela.